

Ramalina intermedia in Nederland

door

S. SEGAL (Hugo de Vries-laboratorium, Amsterdam)

Op 19 december 1964 maakte ik met P. A. Bakker een excursie naar het kasteel Het Oude Loo te Apeldoorn, om de groeiplaats van *Gyroweisia tenuis* op de muren van dit kasteel te bestuderen. Deze soort was daar gevonden tijdens een excursie van de Bryologische Werkgroep (BAKKER, 1964). Op de bewuste muur werd, behalve *Gyroweisia tenuis*, een struikvormig licheen aangetroffen dat tijdens een intensief onderzoek naar muurvegetaties nog nimmer was waargenomen. Dr. R. A. Maas Geesteranus (Rijksherbarium, Leiden) determineerde het korstmos als *Ramalina intermedia* Del. apud Lamy. Deze soort onderscheidt zich van de verwante en veel algemenere soort *R. pollinaria* (Westr.) Ach. door een fijner verdeeld thallus met uitgeholde slippen, een heldergroene kleur, voornamelijk eindstandige soralia en door de grofkorrelige soredia, die bij *R. pollinaria* meelachtig zijn (zie MOTYKA, 1960). Van *R. roesleri* Hochst. onderscheidt *R. intermedia* zich door de randstandige (bij *R. roesleri* eindstandige) soredia, welke evenals het merg zijn gekenmerkt door geelkleuring met aniline en door kleinere apotheciën en bredere sporen (VON KEISSLER, 1959).

R. intermedia komt, evenals *R. pollinaria* f. *rupestris* en *R. scopulorum* (Retz.) Ach., voornamelijk voor op rotsbodems, *R. scopulorum* uitsluitend in kustgebieden. MOTYKA (1960) citeert *R. pollinaria* f. *rupestris* als synoniem bij *R. intermedia*, maar volgens Von Keissler, die het type-materiaal van *R. intermedia* gezien heeft, zijn het verschillende taxa. Volgens Maas Geesteranus komt het materiaal uit Apeldoorn overeen met de beschrijving van het type.

R. intermedia is bekend van kalkrotsen in Midden- en Noord-Europa, van Groot-Brittannië en Noord-Amerika, en verkiest volgens Motyka zeer droge standplaatsen. Ook is de soort aangetroffen als epifyt, en wel voornamelijk op *Picea*. Van de talrijke soorten van het genus *Ramalina* zijn de meeste epifytisch.

Over de oecologie van *R. intermedia* is weinig bekend. NOWAK (1960) vermeldt deze soort van de omgeving van Krakau in Polen, waar hij voorkomt op beschaduwde, op het noorden geëxponeerde en sterk verweerde kalksteenmuren. Met deze beschrijving komt de standplaats in Het Loo goed overeen, maar de meeste der door Nowak genoemde begeleidende soorten van korstmossen ontbreken. Wij noteerden verder o.m. de mossen *Tortula muralis*, *Barbula unguiculata*, *Streblotrichum convolutum*, *Bryum caespitium*, *Bryum atrovirens*, *Amblystegium serpens* en *Homalothecium sericeum*, de korstmossen *Caloplaca muralis*, *Xanthoria parietina* en *Lepraria spec.*, en het wier *Protococcus* (sensu lato). Volgens POELT (1962) is *Ramalina intermedia* in Europa „weit verbreitet auf Überhangflächen basischen Gesteins, doch offenbar selten oder übersehen“. De muur ligt boven een slotgracht. De stenen zijn sterk verweerd en vertonen talrijke uithollingen. De oudste delen van het kasteel dateren uit de 15e eeuw, de jongere uit omstreeks het tweede kwart der 16e eeuw. In 1904 is bij een ingrijpende restauratie de eerst gedempte slotgracht opnieuw uitgegraven en daarbij zijn ook de met de genoemde soorten begroeide deelen weer blootgelegd. Ver-

moedelijk dateert de merkwaardige verweringswijze van die muurgedeelten uit de tijd dat deze zich nog onder de grond bevonden. In de holten is waarschijnlijk wat bodemmateriaal achtergebleven en dit heeft vermoedelijk tezamen met verweringsprodukten van de steen en eventueel ingewaaide grond- en stofdeeltjes een geschikte habitat gevormd voor soorten als *Gyroweisia tenuis* en *Ramalina intermedia*. Deze soorten moeten dus na 1904 voor het eerst zijn opgetreden.

In het park van Het Loo zijn onder de hogere planten vele cultuurrassen aangeplant, en wellicht zijn bepaalde thallofyten tegelijk met de jonge planten, struiken of bomen ingevoerd. Bij *Ramalina intermedia* zouden we daarbij aan een Scandinavische oorsprong kunnen denken, indien de soort zou zijn meegebracht met jonge bomen. Heel erg waarschijnlijk is dat echter niet, omdat het hier een soort betreft die zelden als epifyt optreedt. Bovendien is de parkaanplant in Het Loo voor een belangrijk deel van oudere datum dan het tijdstip van restauratie van het kasteel.

Ramalina intermedia is derhalve eerder op te vatten als een spontaan opgetreden, voor de Nederlandse flora nieuwe indigene soort.

Literatuur

- BAKKER, P. A., 1964. De najaarsexcursie 1964 naar de Veluwe (Apeldoorn en Staverden). Buxbaumia 18, p. 37—64.
- KEISSLER, I. VON, 1959. Ramalina. In L. Rabenhorst's Kryptogamen-Flora, Bd. 9, Abt. 5, Teil 4, p. 231—403.
- МОТУКА, J., 1960. Przegląd gatunków rodzaju Ramalina Ach. środkowej i zachodniej Europy. — Conspectus Ramalinarum Europae mediae et occidentalis. Fragm. Flor. Geobot. 6, p. 645—682.
- NOWAK, J., 1960. Naskalne zespoly porostów Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej (Saxicolous associations of the lichens of Cracow-Częstochowa Upland). Fragm. Flor. Geobot. 6, p. 323—392.
- POELT, J., 1962. Bestimmungsschlüssel der höheren Flechten von Europa. Mitt. Bot. Staatssamml. München 4, p. 301—571.

Summary

The lichen *Ramalina intermedia* Del. apud Lamy was found near Apeldoorn on a decayed wall of an old castle in the possession of the Royal family. The wall, rising up from the castle moat, dates from the 16th century, but remained covered with soil for several centuries after the moat had been filled up with earth, only to be dug out again during restoration work in 1904. *R. intermedia* has not been previously recorded from the Netherlands. At the Apeldoorn site it occurs together with *Gyroweisia tenuis*, a moss of rare occurrence in this country.